

ITALYAN VA O'ZBEK ADABIYOTIDA MILLIY-MADANIY
QADRIYATLARNING QIYOSIY TAHLILI VA UNING TIL
TA'LIMIDAGI AHAMIYATI

Xaitboyeva Gulshoda Laziz qizi,

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

magistratura talabasi

xaitboyevagulshoda@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada italyan, o'zbek va jahon adabiyotshunosligining shakllanishi va rivojlanish bosqichlari qiyosiy aspektda tahlil qilinadi. Adabiyotshunoslikdagi asosiy metodologik yondashuvlar yoritilib, ularning italyan tilini xorijiy til sifatida o'qitish jarayonidagi ahamiyati asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: adabiyotshunoslik, italyan adabiyoti, o'zbek adabiyoti, qiyosiy metod, tipologiya, xorijiy til sifatida italyan tili, madaniyatlararo kompetensiya, adabiy matn.

Annotation. The article examines the formation and development of Italian, Uzbek and world literary studies from a comparative perspective. It describes the main methodological approaches and substantiates their significance for teaching Italian as a foreign language.

Key words: literary studies, Italian literature, Uzbek literature, comparative method, typology, Italian as a foreign language, intercultural competence, literary text.

Аннотация. В статье в сравнительном аспекте рассматриваются становление и развитие итальянского, узбекского и мирового литературоведения. Описываются основные методологические подходы и обосновывается их значение для преподавания итальянского языка как иностранного.

Ключевые слова: литературоведение, итальянская литература, узбекская литература, сравнительный метод, типология, итальянский как иностранный, межкультурная компетенция, литературный текст.

Kirish

Globallashuv sharoitida xalqlar o'rtasidagi madaniy va ilmiy aloqalar kengayib bormoqda, adabiyotshunoslik ham milliy doiradan chiqib, qiyosiy va xalqaro miqyosda rivojlanmoqda. Adabiyot har bir xalqning tarixiy xotirasi, axloqiy qadriyatlari va estetik tafakkurini o'zida mujassam etgani uchun uni o'rganish xorijiy til ta'limining ajralmas qismiga aylanadi. Bu italyan tili misolida

ayniqsa yaqqol ko'rinadi: Dante Aligyeri, Frantsesko Petrarka va Jovanni Boccachcho ijodi nafaqat italyan, balki butun Yevropa Uyg'onish davri madaniyatining poydevorini tashkil etadi. O'zbek adabiyoti esa Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Abdulla Qodiriy, Cho'lpon kabi ijodkorlar orqali jahon adabiy jarayonida munosib o'rin egallaydi.

Italyan tilini xorijiy til sifatida o'qitayotgan mutaxassis uchun faqat grammatik va leksik bilim yetarli emas. Talaba til egalarining dunyoqarashini, ularning o'zligini anglash yo'llarini, badiiy tafakkur an'alarini ham tushunishi kerak. Shu sababli adabiyotshunoslikning rivojlanish qonuniyatlarini bilish, italyan va o'zbek adabiy nazariy maktablarini qiyoslay olish zamonaviy filolog-o'qituvchining kasbiy kompetensiyasi tarkibiga kiradi.

Maqolaning maqsadi italyan, o'zbek va jahon adabiyotshunosligining shakllanishi hamda rivojlanish bosqichlarini qiyosiy yoritish va ularning italyan tilini xorijiy til sifatida o'qitish jarayonidagi ahamiyatini asoslashdan iborat. Maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: italyan adabiyotshunosligining asosiy bosqichlari va yo'nalishlarini tavsiflash; o'zbek adabiyotshunosligining tarixiy ildizlari va zamonaviy holatini ochib berish; jahon adabiyotshunosligidagi qiyosiy metodologiyani tahlil qilish; adabiy matnlardan til ta'limida foydalanishning samarali usullarini taklif etish. Tadqiqotda qiyosiy-tarixiy, tipologik, tavsifiy va tahliliy metodlardan foydalanildi.

1. Italyan adabiyotshunosligining shakllanishi va rivoji.

Italyan adabiyotshunosligining ildizlari o'rta asrlarning oxiri va Uyg'onish davriga borib taqaladi. Bu davrda adabiy tanqid va nazariy mulohazalar avvalo til masalasi bilan chambarchas bog'liq bo'ldi. Dantening lotin tilida yozilgan "De vulgari eloquentia" ("Xalq tili haqida") risolasi xalq tilining, ya'ni volgare ning badiiy ijod uchun yaroqliligini asoslab bergan dastlabki ilmiy asarlardan biridir. Uning "Ilohiy komediya" asari esa italyan adabiy tilining shakllanishida hal qiluvchi rol o'ynadi. Boccachcho Dante hayoti haqida asar yozdi va "Komediya"ni ommaviy o'qishlarda sharhladi, shu tariqa matnni izohlash, ya'ni sharhnavislik an'anasiga asos soldi. Petrarkaning filologik faoliyati, qadimiy qo'lyozmalarni izlashi va tanqidiy o'qishi gumanistik filologiyaning poydevoriga aylandi.

XVI asrda Aristotelning "Poetika"si atroflicha o'rganilib, Lodoviko Kastelvetro, Torkvato Tasso kabi mualliflar janr, taqlid va badiiy haqiqat masalalarini muhokama qildilar. XVIII asrda Jambattista Vikoning "Yangi fan" asari tarixiy yondashuvning shakllanishiga ta'sir ko'rsatdi: unda til, mif va poeziya xalq tafakkurining tarixiy bosqichlari sifatida talqin qilinadi.

Adabiyotshunoslikning ilmiy fan sifatida mustahkamlanishida esa XIX asrda Frantsesko de Sanktisning “Italyan adabiyoti tarixi” (1870–1871) asari muhim ahamiyat kasb etdi. Muallif adabiyotni xalqning axloqiy va fuqarolik uygʻonishi bilan bogʻlab tahlil qildi va italyan adabiy merosini milliy birlik gʻoyasi bilan uygʻunlashtirdi.

XX asrda italyan adabiyotshunosligi bir necha yoʻnalishda rivojlandi. Benedetto Chochening estetik idealizmi badiiy asarni ifoda sifatida talqin qilib, uzoq vaqt italyan tanqidiy tafakkuriga ustunlik qildi. Antonio Gramshi adabiyotni ijtimoiy-madaniy jarayon va “milliy-ommaviy” adabiyot muammosi nuqtayi nazaridan tahlil qildi. Djanfranko Kontini boshchiligidagi filologik va uslubiy maktab matn variantlarini, muallifning tahrir jarayonini chuqur oʻrganishga tayandi; Jorjo Paskuali esa matn tarixi va tanqidiy nashr nazariyasini rivojlantirdi. Oʻtgan asrning ikkinchi yarmidan boshlab strukturalizm va semiotika keng tarqaldi. Umberto Ekoning “Lector in fabula” (1979) asarida oʻquvchining matnni qayta yaratishdagi faol roli asoslab berilgan boʻlib, bu gʻoya keyinchalik til taʼlimida ham oʻqish strategiyalarini shakllantirishda muhim nazariy asosga aylandi.

2. Oʻzbek adabiyotshunosligining tarixiy ildizlari va zamonaviy holati

Oʻzbek adabiyotshunosligi boy tarixiy anʼanaga ega. Uning dastlabki shakllari tazkirachilik, aruz ilmi, lugʻatshunoslik va sharhnavislik doirasida yuzaga kelgan. Alisher Navoiyning “Majolis un-nafois” tazkirasi ijodkorlar haqida maʼlumot berish bilan birga ularning badiiy mahoratiga baho beradi, “Mezon ul-avzon” asari aruz nazariyasiga bagʻishlangan. “Muhokamat ul-lugʻatayn” asarida esa turkiy va fors tillarining ifoda imkoniyatlari qiyosiy asosda tahlil etilib, ona tilining badiiy salohiyati himoya qilinadi. Zahiriddin Muhammad Boburning aruz haqidagi risolasi ham mumtoz adabiyotshunoslik merosining ajralmas qismidir.

XX asr boshlarida jadid maʼrifatparvarligi adabiyotshunoslikka yangi mazmun kiritdi. Abdurauf Fitratning “Adabiyot qoidolari” (1926) asari oʻzbek tilida adabiyot nazariyasi boʻyicha dastlabki tizimli qoʻllanmalardan biri sifatida qaraladi. Sovet davrida adabiyotshunoslik gʻoyaviy cheklovlar sharoitida rivojlandi; shunga qaramay, matnshunoslik, adabiyot tarixi va nazariyasi sohalarida katta ilmiy ishlar amalga oshirildi. Natan Mallayevning oʻzbek adabiyoti tarixiga oid tadqiqotlari, Izzat Sultonning “Adabiyot nazariyasi” darsligi, Ozod Sharafiddinov, Vohid Zohidov va boshqa olimlarning ishlari shu davr ilmiy salohiyatini koʻrsatadi.

Mustaqillik yillarida milliy merosni qayta o'qish, Fitrat, Cho'lpon, Abdulla Qodiriy singari ijodkorlar merosini tiklash, mumtoz matnlarni ilmiy nashrga tayyorlash ishlari jadallashdi. Begali Qosimov, Naim Karimov, Ibrohim Haqqulov kabi olimlar milliy uyg'onish davri adabiyoti va tasavvuf poetikasini yangi metodologik asosda o'rgandilar. Bugungi kunda o'zbek adabiyotshunosligida intertekstuallik, germenevtika, retseptiv estetika, tarjimashunoslik va qiyosiy yondashuvlar tobora faol qo'llanmoqda. Bu jarayon o'zbek adabiyotini jahon kontekstida tushunish, xorijiy adabiyotlar, jumladan italyan adabiyoti bilan o'zaro aloqalarni tadqiq etish imkonini kengaytiradi.

3. Jahon adabiyotshunosligi va qiyosiy metodning ahamiyati

“Jahon adabiyoti” (Weltliteratur) tushunchasi XIX asr boshida Iogann Wolfgang Gyote tomonidan ilgari surildi. Gyote turli xalqlar adabiyotlari o'zaro ta'sir va boyitish jarayonida ekanini ta'kidlagan edi. XIX asrda Fransiyada qiyosiy adabiyotshunoslikning tarixiy-genetik maktabi shakllandi, Rossiyada esa Aleksandr Veselovskiy tarixiy poetika nazariyasini yaratdi. Viktor Jirmunskiy genetik aloqalari bo'lmagan adabiyotlar o'rtasida ham rivojlanishning umumiy qonuniyatlaridan kelib chiqadigan tipologik o'xshashliklar mavjudligini asoslab berdi. Rene Uellek va Ostin Uorrenning “Adabiyot nazariyasi” (1949) asari esa adabiyotshunoslikning ichki va tashqi omillarini ajratib, nazariyani tizimlashtirdi.

Erix Auerbaxning “Mimesis” (1946) kitobi Yevropa adabiyotida voqelikning tasvirlanishini tarixiy bosqichlarda tahlil qilgan namunaviy asar hisoblanadi; unda Dante ijodiga alohida o'rin ajratilgan. Keyingi davrda retseptiv estetika (Xans Robert Yauss, Wolfgang Iser), postkolonial nazariya va madaniyatlararo tadqiqotlar adabiyotshunoslik doirasini kengaytirdi. Ular matnni faqat muallif nuqtayi nazaridan emas, o'quvchi va madaniy muhit bilan aloqada ko'rishni talab qiladi. Bu esa xorijiy til o'qitishda ham muhim: talaba italyan matnini o'z madaniy tajribasi orqali qabul qiladi va matn ma'nosini shu tajriba bilan qiyoslab tushunadi.

Italyan va o'zbek adabiyotlarini qiyoslashda tipologik yondashuv ayniqsa samarali. Birinchidan, Dante va Navoiy ijodida xalq tili masalasi o'xshash ahamiyat kasb etadi. Dante lotin tili hukmron bo'lgan sharoitda volgare ning qudratini asoslasi, Navoiy fors tili ustuvor bo'lgan muhitda turkiy tilning badiiy imkoniyatlarini isbotlashga intildi. Ikkala muallif ham ona tilini yuksak adabiyot tili darajasiga ko'tarishni ijodiy va ilmiy vazifa deb bildi. Ikkinchidan, ma'naviy kamolot yo'li motivi “Ilohiy komediya”da ham, Navoiyning “Lison ut-tayr” dostonida ham markaziy o'rin tutadi: birida shoir do'zax, poklanish makoni va jannat orqali yuksalsa, ikkinchisida qushlar Simurg sari ko'p vodiylarni bosib

o‘tadilar. Uchinchi, Bokkachchoning “Dekameron” asaridagi ramkali hikoya tuzilmasi Sharq hikoyachilik an‘anasidagi ramkali to‘plamlar bilan tipologik jihatdan qiyoslanadi. Bunday parallellar talabalarga italyan adabiyotini “begona” hodisa emas, balki umumbashariy madaniy jarayonning bir qismi sifatida qabul qilish imkonini beradi.

4. Italyan tilini xorijiy til sifatida o‘qitishda adabiy matnning o‘rni

Zamonaviy til ta’limi kommunikativ va madaniyatlararo yondashuvga asoslanadi. Yevropa Kengashining “Tillar bo‘yicha umumyevropa kompetensiyalari” (CEFR, 2001) hujjati va uning 2020-yilgi qo‘shimcha jildi til bilish darajalarini tavsiflash bilan birga, adabiy va ijodiy matnlar bilan ishlashni, matnga shaxsiy munosabat bildirishni, vositachilik (mediatsiya) ko‘nikmalarini ham til kompetensiyasining tarkibiy qismi sifatida ko‘rsatadi. Demak, adabiy matn til o‘rgatishda qo‘shimcha material emas, balki o‘quv jarayonining samarali vositasidir.

Adabiy matnning didaktik imkoniyatlari bir necha jihatda namoyon bo‘ladi. Birinchidan, badiiy matn haqiqiy (autentik) til materialini beradi: talaba so‘zlarning kontekstdagi ma’nosini, frazeologizmlar va stilistik qatlamlarni ko‘radi. Ikkinchi, adabiy asar madaniy kompetensiyani shakllantiradi: italyan jamiyatining tarixi, oilaviy qadriyatlari, mintaqaviy xilma-xilligi, dialektlar va milliy ong haqida tasavvur beradi. Uchinchi, matn bilan ishlash tanqidiy fikrlash, muhokama va yozma ifoda ko‘nikmalarini rivojlantiradi. To‘rtinchidan, o‘zbek va italyan matnlarini qiyoslash talabaning ona adabiyotidan olgan bilimlarini yangi tilni o‘zlashtirish uchun tayanch sifatida ishga soladi.

Amaliyotda adabiy materialni til darajalariga moslab tanlash maqsadga muvofiq. A1–A2 darajalarda maqol va matallar, qisqa she’rlar, qofiyali bolalar matnlari, qo‘shiq matnlari; B1–B2 darajalarda Italo Kalvinoning “Marcovaldo” kabi qisqa hikoyalari, Dino Buttsatining, Natalia Ginzburgning ixcham nasriy asarlari; C1 darajada esa Dante, Petrarka, Pirandello asarlaridan parchalar bilan ishlash mumkin. Darslarda quyidagi usullar samara beradi: parallel o‘qish (bir mavzudagi italyan va o‘zbek matnlarini qiyoslash); tarjima ustaxonalari; matnni davom ettirish va rol o‘qish; adabiy klublar va munozaralar; qisqa hikoyalar asosida loyiha ishlari; raqamli kutubxona va audio-kitoblardan foydalanish.

Shu bilan birga, bu jarayonda bir qator muammolar mavjud. Birinchidan, italyan adabiyotining o‘zbek tiliga bevosita italyan tilidan qilingan tarjimalari cheklangan, ko‘p asarlar vositachi til orqali tarjima qilingan. Ikkinchi, mumtoz matnlarning arxaik tili boshlang‘ich darajadagi talabalar uchun murakkab. Uchinchi, o‘quv dasturlarida adabiyot va til fanlari o‘rtasidagi

uzviylik yetarli emas. To'rtinchidan, talabalarning motivatsiyasi ko'pincha faqat amaliy til ko'nikmalariga qaratilgan. Ushbu muammolarning yechimi sifatida quyidagilarni taklif etish mumkin: moslashtirilgan (adaptatsiya qilingan) matnlar antologiyasini yaratish; italyanshunoslik bo'yicha o'zbekcha izohli lug'at va qo'llanmalar tayyorlash; italyan adabiyotini bevosita asliyatdan tarjima qiluvchi yosh tarjimonlarni qo'llab-quvvatlash; universitetlar o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish va akademik almashinuv dasturlarini yo'lga qo'yish.

5. Amaliy model: adabiy matn asosida o'qitish bosqichlari. Nazariy qoidalarini amaliyotga tatbiq etish uchun adabiy matn asosida uch bosqichli dars modelini taklif etish mumkin. Birinchi bosqich – matnga tayyorgarlik (pre-reading). Bu bosqichda o'qituvchi asar muallifi, davri va mavzusi haqida qisqa ma'lumot beradi, kalit so'zlarni tanishtiradi, talabalarning ona adabiyotidan olgan bilimlariga tayanib savollar beradi. Masalan, "Ilohiy komediya"dan parcha o'qishdan oldin talabalarga Navoiyning "Lison ut-tayr" dostoni yoki ma'naviy yuksalish timsoli haqida savol berilsa, ular yangi matnni tanish tasavvurlar bilan bog'lay oladi.

Ikkinchi bosqich – matn bilan ishlash (while-reading). Bunda matn ovoz chiqarib va ichida o'qiladi, mazmun bo'yicha savollarga javob beriladi, leksik va grammatik qurilmalar tahlil qilinadi. Talabalar matndagi obrazlar, ramzlar va uslubiy vositalarni topadilar, ularning italyan tilidagi ifodasini o'zbek tilidagi muqobillari bilan solishtiradilar. Uchinchi bosqich – matndan keyingi faoliyat (post-reading): munozara, qisqa insho yozish, matn mazmunini o'z so'zlari bilan bayon etish, rolli o'yin yoki mini-loyiha tayyorlash. Bu bosqichda talaba o'rgangan til vositalarini erkin nutqda qo'llaydi, shuningdek, matnga shaxsiy munosabatini bildiradi.

Modelning samaradorligi shundaki, u til ko'nikmalarini – o'qish, tinglash, gapirish va yozishni – bir vaqtda rivojlantiradi hamda adabiyotshunoslik tushunchalarini (janr, obraz, syujet, kompozitsiya, motiv) amaliy mashg'ulot jarayonida o'zlashtirish imkonini beradi. Shu bilan birga, bunday yondashuv talabani passiv qabul qiluvchidan faol talqinchiga aylantiradi. Magistratura darajasida esa o'quv jarayoniga mustaqil ilmiy tadqiqot elementlarini – qiyosiy tahlil, tarjimalarni solishtirish, italyan va o'zbek adabiy aloqalari bo'yicha kichik izlanishlarni – kiritish kelajakdagi italyanshunos-filolog va tarjimonlarni tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

6. Tarjima va intertekstuallik: italyan va o'zbek adabiy aloqalarini o'qitishda qo'llash. Adabiy aloqalarni o'rganishda tarjima alohida o'rin tutadi. Tarjima faqat bir tildan ikkinchisiga matn ko'chirish emas, balki bir

madaniyatning ikkinchi madaniyat tomonidan talqin qilinishidir. Italian adabiyotining o'zbek o'quvchisiga yetib kelishi, asarlarning qaysi til orqali va qanday tanlov asosida tarjima qilingani turli davrlardagi madaniy siyosat va adabiy didni aks ettiradi. Shu sababli tarjima matnlarni asliyat bilan solishtirish talabalarga so'z tanlash, uslubiy ekvivalentlik va madaniy realiyalarni berish muammolarini chuqur anglash imkonini beradi. Amaliy mashg'ulotlarda bir asarning ikki tarjimasini yoki tarjima va asliyatini solishtirish, tarjimonning qarorlarini asoslash, muqobil variant taklif etish kabi topshiriqlar qo'llanadi. Bunday ishlar tarjimonlik kompetensiyasi bilan birga adabiy didni ham shakllantiradi. Intertekstuallik nuqtayi nazaridan esa talabalar italyan matnlaridagi ishoralar, mifologik va diniy obrazlar, tarixiy shaxslarga havolalarni aniqlaydilar. Masalan, Dante matnidagi antik va xristian manbalarga murojaat o'quvchidan keng madaniy bilimni talab qiladi; o'zbek mumtoz adabiyotida ham Qur'on qissalari, tasavvuf ramzlari va Sharq rivoyatlariga ishoralar shu vazifani bajaradi. Ikkala an'anani yonma-yon o'qish talabaga matndagi yashirin ma'nolarni ochish ko'nikmasini beradi.

Raqamli texnologiyalar bu jarayonni yanada boyitadi. Italian adabiy merosining katta qismi ochiq elektron kutubxonalarda mavjud bo'lib, talabalar undan matn korpuslari, audio yozuvlar va sharhlangan nashrlarni topishlari mumkin. O'qituvchi esa onlayn platformalar orqali hamkorlikda sharh yozish, virtual adabiy munozara va elektron portfolio kabi shakllarni tashkil eta oladi. Shu yo'l bilan adabiyotshunoslik bilimlari zamonaviy ta'lim muhitiga uyg'unlashadi va talabalarning mustaqil ta'lim olish qobiliyati oshadi.

Baholash masalasiga ham alohida e'tibor qaratish lozim. Adabiy matn bilan ishlash natijalarini faqat grammatik to'g'rilik mezonini bilan emas, balki matnni tushunish chuqurligi, fikrni asoslash, madaniy kontekstni hisobga olish va ijodiy yondashuv ko'rsatkichlari bilan ham baholash tavsiya etiladi. Buning uchun talabalarga tahlil rejasi, baholash mezonlari (rubrika) va o'z-o'zini baholash varaqlarini berish samara beradi. Shunday tizim orqali talaba o'z yutuqlari va kamchiliklarini aniq ko'radi, o'qituvchi esa adabiy matn asosidagi ta'limning haqiqiy samarasini kuzatib boradi va uni izchil takomillashtirib boradi.

Xulosa. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, italyan, o'zbek va jahon adabiyotshunosligi har biri o'z tarixiy sharoitida shakllangan bo'lsa-da, ularning rivojlanishida umumiy qonuniyatlar mavjud: ona tilining badiiy imkoniyatlarini asoslash, matnni sharhlash va tahlil qilish an'analari, tarixiy va nazariy yondashuvlarning almashinuvi shular jumlasidandir. Qiyosiy va tipologik metod bu adabiyotlarni bir-biriga qarama-qarshi qo'ymasdan, umumbashariy madaniy

jarayon doirasida o'rganishga yordam beradi. Italyan tilini xorijiy til sifatida o'qitishda adabiyotshunoslik bilimlari, ayniqsa adabiy matn bilan ishlash, talabaning nafaqat til, balki madaniyatlararo kompetensiyasini ham rivojlantiradi. Adabiy matnlarni til darajasiga mos tanlash, o'zbek va italyan asarlarini parallel tahlil qilish, tarjima va munozara usullaridan foydalanish ta'lim samaradorligini oshiradi. Kelajakda italyan shunoslik bo'yicha o'quv-uslubiy bazani kengaytirish, o'zbek va italyan adabiy aloqalariga oid tadqiqotlarni jadallashtirish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Alighieri D. *La Divina Commedia*. – Firenze: Le Monnier, 1837 va keyingi nashrlari.
2. Alighieri D. *De vulgari eloquentia*. – Padova: Antenore, 1968.
3. Auerbach E. *Mimesis: Dargestellte Wirklichkeit in der abendländischen Literatur*. – Bern: Francke, 1946.
4. Council of Europe. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*. – Cambridge University Press, 2001.
5. Council of Europe. *Common European Framework of Reference for Languages: Companion Volume*. – Strasbourg, 2020.
6. De Sanctis F. *Storia della letteratura italiana*. – Napoli: Morano, 1870–1871.
7. Eco U. *Lector in fabula*. – Milano: Bompiani, 1979.
8. Fitrat A. *Adabiyot qoidalari*. – Toshkent, 1926.
9. Jirmunskiy V.M. *Sravnitel'noe literaturovedenie: Vostok i Zapad*. – Leningrad: Nauka, 1979.
10. Navoiy A. *Muhokamat ul-lug'atayn. Mukammal asarlar to'plami*. – Toshkent: Fan.
11. Sulton I. *Adabiyot nazariyasi*. – Toshkent: O'qituvchi, 1980.
12. Wellek R., Warren A. *Theory of Literature*. – New York: Harcourt, Brace, 1949.